

„FOAIA OLTULUI“

LITERARĂ

APARE ÎN FIECARE DUMINECA

SUMARIŪ :

O carte despre București. — M. VLAD : Mihai Viteazul (schiță de poem dramatic). — I. : Cugetări. — VOLBURĂ POIANĂ : Cîntarea ta (poesie). — IRINA G. LECCA : Mărgica. — TIBERIU CRUDU : Starea învățămîntului primar prelungit în cîteva State din Germania. — I. : Cugetări.

O carte despre București.

Nu odată ți s'a întimplat, înaintea unei priveliști minunate din această țară cu atitea surprinderi, să dorești a putea vrăji de undeva un pictor, fie și unul mai mărunțel, ca să prindă pe hîrtie acea înfățișare menită să treacă și pe care tu poți numai s'o admiri. Dar știu că pictorul român invadează în străinătate, trăiește în străinătate, caută în străinătate subiecte extraordinare, și, chiar cînd e aici, mobilează cu străinătate odaia sa, ale cărui porți le închide, pentru a studia fără natură, fără această natură.

Și scriitorul are atitea de găsit aici, și atitea-l îndeamnă a le scăpa de peire prin rîndurile sale! O societate bătrînă se duce, cu tipuri vrednice de toată iubirea; în cea mai interesantă crîșă culturală și socială răsare altă lume, dînd comediei și tragediei cit ar ajunge cîtorva genii. Și oamenii noștri de talent imitează, rafinează, imaginează și contrafac!

Bine a făcut d. H. Stahl, care n'a cerut de la niciun patron și de la nițio revistă patenta de scriitor, dar a știut să se impuie celor cari nu cer botezul de bere și botezul de șvarț talentelor nouă, — că a privit cu ochii săi pătrunzători împrejur. Chiar aici lingă noi, unde sintem cu toții și nu vedem decît Calea Vic-

Bill Uui - 336/1940

toriei, Șoseaua, autoritățile, sălile de petrecere și nu simțim de cît poftă și saț de viață modernă, dumnealui a văzut atitea alte lucruri, și nu numai ruine profanate și desprețuite — m'am rugat de nu știu ciți oameni mari să scape crucea care pomește omorul boierilor lui Constantin-Vodă și care se umple de lip pe o scirboasă margene de trotuar, între precupeții cari pierd gologanii la cărți și domnișii deputați cari urcă la Cameră, și degeaba! A văzut încă atita muncă, atita iubire, atita nevinovăție și atita haz, încit să aibă de ce plinge și ride ciți duioși și sentimentali voiți.

Cartea este; se chiamă «Bucureștii cari se duc» și, făcînd bine sufletului, va trezi poate și sentimente de pietate care vor duce la îndeplinirea unor datorii prea mult uitate.

Mihaï Viteazul

(SCHIȚĂ DE POEM DRAMATIC.)

(Urmare.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A C T U L I-iu.

SCENA III-3.

Mihaï, Doamna Stanca, fetele Curții.

DOAMNA STANCA.

Auzi? Vreaŭ să răsbată 'n cămări! Unde-am ajuns!
Ostașii nu-s în stare să apere Domnia
Și 'n Curtea stăpînirii creștine Ieniceri
Cutează cu poruncă și-amenințări să intre!
O maică Prea-Curată, tu singură ești scut
Acelor ce 'n durere spre tine se îndreaptă:
Bărbații cu putere se apără de silă,
Iar noi, fără de arme, în tieu sprijinim!

MIHAÏ.

N'ai frică. Sint aice.

(Către cei de afară.)

Vreaŭ să vorbesc. Deschideți.

Cine sint hoți să între, cine-s ostași s'asculte!
Firman am pentru unii și foc pentru ceilalți.

De sinteți frați cu toții, vi-î Padișahul tată,
Și el mi-a dat în seamă sărmana lui raiă,
S'o apăr de cruzimea oricui i-ar tunde turma
Tăind până la sînge. Iar, dacă bani voiți,
Îi am pentru aceia cari-mî cinstesc Domnia :
Vistiernici, la tovarăși averea împărțiți !

(Spre aceștia.)

Din pivnițe luați totul : străbune juvaieruri,
Luați vasele de aur, prinós la mănăstiri,
Luați săbii ce nu taie și au rubine 'n teacă,
Luați tot, zvirliți la dușmani... Voiți ști să le răscumpăr.

DOAMNA STANCA.

O nu ! Să-ți piară gîndul că poate răsbunarea
Vre-odată să infrîngă blestémul cel de sus :
Cu robii din născare nu-i birui Osmanul,
Ci chemi asupra-ți trăsnet, urgie și peiri.
O judecată dreaptă te-a fost adus aice,
Ce-ar fi dacă 'ndrăzneala mai multe-ar încerca ?
De nu te temi tu însuți, gîndește-te la cine
Prin legături sfințite cu tine sînt uniți,
Gîndește-te la mine, ce-am împărțit amarul
De prigoniri, primejdii, de sărăcii și chin,
Și mai ales privește copilul fără vină,
Ce poartă 'n a lui sînge și dreptul de-a fi Domn :
Pe ce cărări grozave vrei să-i îndrepti viața,
În ce nenorocire cutezi a-l cufunda ?
Vrei ca pribeag în lume, ca Ștefan rătăcitul,
Fără părinți și rude să uite în străini
Și rosturile țerii și 'n ele-a lui menire ?

MIHAÏ.

În sine fiecare menirea lui și-o duce.
Ați a dorit Pătrașcu-cel-Bun, al mieu părinte,
Să duc viață ascunsă, tăgăduind ce sînt,
Să-mi biruiesc mindria, slujind Domni fără drepturi,
Ciobani fără de nume și robii fără de simț ;
A prevăzut el oare, de grijă purtătorul,
Că voiți fi Domn cu banii străinului și-apoi
Între străini sălbateci mi-oiu duce ziua 'ntreagă ?
Că 'n Scaunul Domniei voiți suferi mai mult

Decît în închisoarea Stambulului ce-asteaptă
 Pe cei ce cad în calea spre locul cel d'întăit ?
 Credea el că vre-odată 'n cuprinsul casei sale
 Vor băciui p'gîinii, că banii adunați
 S'or risipi la dinșii și că din întunec
 Voiți scoate 'n fața zilei odoare pentru sfinți,
 Bătrine juvaieruri, să potolesc răscoala,
 Acelora pe cari i-aș prăpădi lovind ?
 N'a fost el bun și pașnic, și-ascultător de toate,
 N'a mers pe drum de oaste, Sultanului slujind,
 Și n'a cerut ca Domnul din ceruri să ajute
 Pe Împăratul care i-a fost lăsat stăpîn ?
 Și, dacă din răscoala pe care-o cere lumea
 Cu toată desuădejdea ce nu poate răbda,
 S'ar naște pentru fiul iubit pace glorioasă,
 Deplină siguranță și nume strălucit,
 Dac'aș găsi în prada Turcimii biruite
 Cununa cea pierdută a marilor strămoși
 Și 'ntr'însul Răsăritul, scăpat de tiranie,
 Ar saluta un Cesar creștin stăpînitor ?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

STANCA

O tacî ! Mă înspăimîntă gîndirea-ți, ce nu vine
 De sus, de unde sfatul e blind și înțelept.
 Prin tine vorbesc astăzi puteri înfricoșate,
 Ce chiamă la ucideri, la foc și la prăpăd !
 Pătrașcu, vin' cu mama.. A noastră rugăciune
 Să cheme 'n viața noastră și 'n gîndul lui, — senin !
 (Doamna pleacă.)

SCENA a IV-a.

Mihal. Velica Doamna, soția lui Fabio Gerga.

MIHAÏ.

Senin ! ...Și ce furtună se 'nnalță de spre zare,
 Și fulgere ca săbii văzduhul îl străbat,
 Și-apusul lasă sînge de rănî nelecuite,
 Și ziua pierde iute de groază, și 'ntunec
 Se lasă spre-a ascunde cumplite vremi ce vin...
 De-ar fi la capăt lumea cea nouă !

UN GLAS

Da, va fi !

MIHAI.

Va fi, — cine mi-o spune ?

Tu care-mi mergi pe urmă ca inger păzitor,
— Și sameni după față —, ori ca îndemn spre luptă,
Spre viață neiertată, spre tulburări și morți ?
De ce răsași în drumu-mi, femeie neștiută ?
Ce cauți de la mine ?

VELICA.

Mă știi cum am venit.

Bărbatu-mieți așteaptă porunca să lovească
In ceata care-și ride de rostul tău de Domn !
Pe Genga-l știi, — cit mine. Un Italian din lume,
Și ți-o păsa de dinsul cit mie mi-a păsat.
De el m'a legat soarta, cum soarta te-a legat
De Doamnă...

MIHAI.

Taci, femeie !

VELICA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cum aș putea să tac ?

Au viața mea de astăzi e cea pe care-o cere,
De nu străinul tată, dar mama ce-am avut,
Femeia de-obârșie domnească, strănepoata
Lui Mircea 'ncepătorul și-al lui Ștefan-cel-Sfânt ?
Sînt ani de cînd în lume tovarășul mi-l caut,
Tovarăș de gîndire, de așteptări, de lupte,
Innoitor de vremuri mai mari, izbînditorul
Nădejdlor ce astăzi frămîntă pe creștini.
Cunună 'mpărătească aș ști să-i pun pe frunte
Dacă ar curge 'n brațu-i un singe ca al tău !
Și te-am văzut... Ce frunte ca platoșa cea tare,
Ce ochi în care zace un foc care n'a ars,
Ce gură de poruncă, ce glas de 'nspăimîntare !
Și, cînd colò, eroul ascultă sfaturi blînde
De la ostașii cari la vatră s'aũ deprins,
De la Vlădici învață cuvinte de Psaltire
Ori vorbe de muiere în leagăn îl adorm,
Și, aur dacă are, la Ieniceri împarte,
Ca glasul lor să tacă în trupul săturat
In loc să li încește el fălcile cu gloanțe !

...Dar va veni eroul: doar e în stare vremea
Să-l cheme la lumină, la luptă și măriri.
De la ostași va cere o sabie vitează,
Vlădicilor o rugă în ceasul fioros,
Iar din femeii pe-aceia va ști să și-o aleagă
Care, iubind ființa-î, o poate innălța !

...Și de-aș fi eu aceia ! I-aș arăta o cale
Cu mult singe stropită și plină de vrăjmași,
Dar la sfârșit lumina ce nu se va mai stinge
I-ar face o cunună de-arhanghel ori de sfint.
Dar nu ești, Doamne-acela. Mă iartă, merg să-l caut.
Spre a-î sluji ca roabă, slujind rostului mieți.

MIHAI (se smulge; spre ușă).

Urmează încă sfatul. Mă duc la judecată !
(Mișcare între boieri).

SCENA a V-a.

Mihai, boierii Divanului (Radu Buzescu). Un țeran.

RADU BUZESCU

Măria Ta, ascultă. Prin ăst țeran vorbește
O țară despoiată și scoasă din răbdări.

UN ȚERAN (urmînd.)

...Și-așa nu cer dreptate. Pe cine l-aș piri?
Aș trebui aice s'aduc toată turcimea
Ce bani ni-aruncă 'n sate și rodul ni-l răpește,
Toți Grecii cari numai creștinii se zic, Evreii
Cari culeg ce lasă prădalcicii mai dirji,
Tot stolul de lăcuste ce ni-a căzut asupra !
Și oare Domnul poate să ne răzbune astfel,
Cu judecata păcii, aice în Divan ?
Dar unde î temnicerul ce poate să-î păzească
Și unde e călăul ce i-ar putea lovi ?
Osînda cea cu săbii, cu tunuri și supt flamuri
De ar veni aceia, parc'aș întineri !

Căci n'am fost totdeauna un biet uncheș sărman,
Ce ar dori să fie o slugă 'n astă Curte
De n'ar vedea într'însa pe-aceiași prădători !
Eram sătean de frunte, din neam pus în hrisoave,
Aveam parte moșia strămoșului viteaz

Ce a luptat cu Mircea pe ȣermurii dunărene
Și nu știam de nimeni decit de rostul mieu
Și de chemarea mindră a Domnului din Scaun
Ce aduna supt steaguri mii de ostași ȣerani.

Știu pe cel Bun, Pătrașcu, părintele tău, Doamne,
Din bunătatea-i mare cu daruri m'am ales,
Și le-am plătit cu singe din răni de mult inchise.
Am străbătut cu dinsul drum lung peste hotar
Și-am așezat în Bălgrad Craiasa Isabela.
Acum moșia-mi este pierdută; zac străin!
În casa ce-am durat-o; sint urmărit de bir,
Și-l dau doar cu fugiți; s'aũ risipit copiii
Prin sărăcii departe, și am rămas doar eu,
Sărac și gol și singur, de-am nemerit aice.
Și cum sint eu, tot astfel trăiesc sute de mii,
Și-așteaptă moartea bună, ori om să-i desrobească.
Și ne 'nchinăm cu lacrimi ca Domnul să ni-l dea !

MIHAI (mișcat).

Destul, moșnege. 'N tineri vorbit-a Dumnezeu :
I-am ascultat porunca prin grai de suferinți,
Am ascultat-o 'n glasul ursitei ce-mi urmează,
De și n'o știu ce este și n'aș voi s'o pierd,
Și o ascult acuma prin buzele-ți bătrine.
Nu în zădar se mișcă' din clipa 'ntăi în care,
Crezind că ieau Domnia, mi-am pus cătuși în mîni,
Puteri mai mari ca omul, pe care 'nțelepciunea
De sftnici și episcopi în veci nu le răpun.
S'a hotărit. Să vie ostașii din odăi :
Ieșind din întunec porunca s'o primească,
Și clopotele toate să sune 'nștiințind
Că a venit clipeala pedepselor depline.

SCENA a VI a.

Aceiași. Mulțimea ostașilor.

(Se umple curtea de ostași, de țară și străini, cu strigătul :
Măria Sa Vodă la mulți ani biruitor.)

Ostași deprinși în lupte străine, voi Cazaci
Cari-ați adus în steaguri un vint de libertate,
Poloni, deprinși cu Turcul în veșnicul războiũ,
Voi Ardeleni pe cari vecinul Craiũ ni-i dete,

Și voi Curtenî, ce arma de mult o ați schimbat
Cu scumpele toiege a' pompelor mărețe,
De-acuma innainte vă infrățesc supt steag.

(Strigăte bucuroase.)

Și să vedeți în mine părintele oștirii.

(Aceleași aclamații.)

Ce dușman vă așteaptă, să-l mai numesc? Îl știți!
E jaful fără milă și fără Dumnezeu
Ce-a pus pe el o haină de Ienicer și strigă
În graiuri felurite același crunt blestem.
Ce-ați aduvat păgînii și robii de păgîni,
Mai răi decît aceia după cari veniră,
E-al vostru: noi nu cerem decît traiu liniștit.

(Aclamații.)

Așa ni-a fost dorința de cînd trăim pe lume.
Noi n'am rîvnit la munca și-avutul nimănui,
Iar cît am dat la alții mai poate fi o seamă?
Și ni-ați răspuns cu pumnul, cerînd încă mai mult!
Azi nu mai dăm nimica dușmanilor din țară:
Din aur bani vom bate, răsplată la viteji.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(Boierii aprobă.)

Și, cînd cu biruința ne-a răspl'ti din ceruri
Acel ce păcătosul îl cruță, și-l vrea viu,
Și nu poate vrea moartea acelui Drept pe lume,
Atunci și boierimea bătrînă va vedea
Că-i rost de vitejie, de 'ncredere, de luptă
În orice rînd de oameni ce se va ridica,
Și 'nțelepciunea-i tristă nu poate să oprească
Speranța ce se 'nnalță pe-aripi de vulturi tineri!

(Urmează.)

M. VLAD.

C U G E T Ă R Î.

Caută a trezi pe oameni cum trezește Dumnezeu toate în fiecare dimineață, prin lumină.

*

Nu te mira că vremile sterpe și urite nu dau talente: florile nu sînt ale rădăcinii, ci ale primăverii.

*

Nu vorbi despe un om nimic alta decît ce ai putea spune cu o clipă innaintea morții tale ori a doua zi după moartea lui.

I.

Cîntarea ta.

Din revărsarea zorilor de vară
Te-ai intrupat ca să petreci în lume,
Și sunete de liră, de chitară
Menite-aû fost să-ți cînte al tău nume.
Vezi cum răsar în calea ta, stăpînă,
Înbujorați la față trandafirii:
Te știu că ești cea mai aleasă zînă,
Și vii ca o soție nou' a firii.

De chipul tău se miră aurora
Cînd se urzește 'n faptul dimineții:
Spre chipul tău zîmbește 'ntreagă hora
Cînd se 'ncinge 'n focul tinereții.
În ochii tăi privirea strălucește
Ca dulcea lună printre nori ivită,
Din graiul tău ispită se pornește
Cum n'a mai fost de nimeni bănuită.

O rază furișată de la lună
Pe fruntea ta se joacă 'n fluturare;
În jocul ei ea caută să-ți spună:
«Tu, bucură-te, cea mai dulce floare.»
Eû o zăresc cum trece pe pleoape
Spre ochii tăi cu-atîta voie bună:
Adîncul lor 'n grabă să îngroape
Lucirile furate de la lună.

Cum se desprinde-o stea din înălțime,
Alunecînd pe cer tremurătoare,
Și lasă ea, 'n nebuna ei iuțime,
O dungă de scînteii fulgerătoare,
Așa surîsul tău ce se 'nfrîpă
Pe fața ta, din buzii nevinovate,
Viețuind fermecător o clipă
Aprinde 'n piept simțiri înflăcărâte.

Fanfara codrului din vreme 'n vreme
Își făurește cîntec de chemare,
La sînul lui vrea codrul să te cheme,
Să pleci, s'ascuți și tu a lui cîntare.
Că 'n glasul tău e șopot de izvoare
Ce-și spun povești de dragoste 'n de ele ;
Ce-și spun de crini, ce-și spun de lăcrămio are,
Cum s'aũ iubit în razele de stele...

Își amintesc de tine trandafir
Cum te-abăteai cu dragoste din cale,
Și-ı sărutaı, în focul fericirii,
Cu sărutările privirii tale.
Plîng, dimineața, crinii în grădină
Că ai pornit pe cînd eraı în floare,
Că i-a uitat privirea ta senină,
Privirea ta: un răsărit de soare.

VOLBURĂ POIANĂ.

Mărgica.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se țineaũ pe după git toți patru, și, cu gurițele întredeschise, cu ochii în ochii bunicăi, sorbiaũ cam încruntați povestea ce cădea rar, coborită de pe buzele bătrinei :

— ...Copiii îi ziceau *Mărgica*, fiindcă 'n zilele ei bune se rostogolia ca o mărgică neagră după ghemul de ață cu care se impletia colțunul, ori după mingea de petici azvîrlită într'adins spre dinsă... Da' de cînd *Mărgean*, băiatul Mărgicăi, — un motănaș negru ca și mă-sa, vioiu și nebunatic mai dihaı ca ea, devenită acuma așezată și cuminte ca orice mamă care trebuie să-și crească gloata în pildă frumoasă —, vorba-ı de cînd copiii nu mai făceau haz de Mărgica, prea serioasă, Mărgean intrase în dragostea lor. Așa că numai pe dinsul îl desmierdau, el avea toată căutarea, numai lui fiindu-ı îngăduită intrarea prin odăi, iar biata miță bătrînă — alungată de care 'ncotro — stătea cit ține ziuica pe streășina din colțul casei, mieunînd după mițișorul ei. Și ce mirare și nedumerire în mieunatul acela! ...Și din toată fala trecută îi rămăsese un motocel de lînă roșie, cercel în vîrfurile urechii, da' decolorat și-acela și mărunțit, de parea o

luare în ris pentru cea oropsită... Și-așa, toată ziua, cu lăbușoarele strinse supt dînsa, cu capul aplecat peste streășină, ațintia fereastra în care Mărgean se juca cu muștele — și — *miaū-miaū* — își chema odorul.

La început i se puna lapte într'o străchiniță —, să nu moară de foame. Dar, dacă aū văzut că dumneaei face pe fudula și nu s'atinge de mîncare, i-a lovit ciuda, și, de cum începeaū miorlăiturile, năvăliaū copiii pe ușa, și din capătul cerdacului o ațintiaū cu pietre. Și, dacă mița, hotărită la urmă să o iea la fugă, zăria tocmai atunci pe Mărgean în gloata dușmană, rămînea ca înfiptă locului supt ploaia de pietre, și mieunatul îndărătnic se făcea ca o rugă — cu stăruință și jale, desmierdător și plin de duioșie, — pe cînd colo, jos, neștiutorul Mărgean, torcînd de zor, clipia din ochii rotunzi, ori căsca a alintare botișorul cu dinții mărunți și ascuțiți.

„Dar într'o dimineață nu se trezesc copiii în mieunatul jalnic... Și tăcerea cea pare turburătoare... Se duc supt streășina din colțul casei: ...înnaintea lor, jos pe pămînt, întinsă pe o coastă și suptiată de pare ieșită de la teasc, dormia Mărgica... Copiii înghiață... Se 'ndoaie, s'apleacă, pîndesc suflarea de viață... Și, dac' aū văzut că-i somnul fără suflare, s'aū uitat lung unul la altul și aū prins a plînge 'n hohote, de-asupra trușorului țea-păn, negru, cu motocel de lînă roșie într'un vîrf de ureche...

Și atunci aū priceput dinșii cît e de mare dragostea unei mame..., chiar de-i miță, mama...

Bunica se oprește, cătînd printre gene de la unul la altul: cei trei mai răsăriți rămăsese ră cum îi apucase începutul poveștii, — pe cînd al patrulea, desfăcîndu-și brățișoarele, le întinde spre dînsa, cerînd ocrotire.

IRINA G. LECCA.

C U G E T A R Î.

Pentru a continua opera cuiva trebuie să-i oglindești personalitatea.

*

Nu e de condamnat încrederea în sine cînd ea condiționează faptele mari.

*

Trîmbițaș al celui d'întăiu atac, cine-și aduce aminte cînd peste trupul tău oștile aū cîștigat biruința!

I.

Starea învățămîntului primar prelungit în cîteva State din Germania.

(Urmare.)

Personalul învățămîntului.

În sate predă institutorul, care primește o îndemnisare atunci cînd suma oarelor de serviciu la școala primară și la cea de perfecționare trece peste 30. În tirgușoare tot institutorul are pe mîna aceste școli.

În orașe, unde sînt școli de perfecționare profesională, sînt două soiuri de profesori:

1. *profesori principali sau titulari*, cari aŭ urmat, mai multe semestre, cursurile unei școli de înalte studii industriale și comerciale și cari sînt numiți de Stat, avînd însă de obicei serviciu și la alte școli;

2. *profesori ajutători, însărcinați a face anumite cursuri*. Această categorie cuprinde pe de o parte *institutorii* cari, după sfîrșirea serviciului lor la școala primară, vin să predea o oară sau două la școala profesională, pe de altă parte *industriașii și comercianții*, cărora li se încredințează cutare sau cutare parte din învățămînt.

Aceștia din urmă de obicei urmează cursuri speciale de cîteva luni, destinate a-i întări — pe institutorii în cunoștinți de contabilitate și desemn, la cei de al doilea a li da o idee de cerințele pedagogice ale timpului.

Priviri generale, concludii.

Resultatul netăgăduit al acestor școli de perfecționare e *lipsa aproape completă a celor neștiutori de carte*. Acest rău care pe noi ne bîntuie așa de grozav e necunoscut la cetățenii aceștia. Pe cînd în România proporția neștiutorilor de carte e de 60%, în Franța 20%, în Germania e de trei la mie (3‰). Acesta e cel mai mare bun, despre care se poate vorbi în adevăr. Încolo, de și s'ar părea că un astfel de învățămînt trebuie neapărat să întindă și să aprofundeze cunoștințele teoretice și practice ale celor cari îl urmează, totuși nu trebuie a ne grăbi să scoatem concludii așa de optimiste.

În sate, unde școala de perfecționare e adesea mixtă, și în tirgușoare, unde numărul elevilor nu cere decât un așezământ cu una sau două clase, nu poți să așezi pe elevi după profesioni, pentru a te ocupa de tehnica meșteșugurilor,—de unde urmează că profesorul se mulțamește a întări instrucția generală a elevilor. Așa fiind, din punct de vedere profesional, acțiunea școlii de perfecționare în diferitele sale forme nu este cea ce și-ar putea cineva închipui.

În Țurguri mari, școala de perfecționare profesională cuprinde, în adevăr, mai multe clase, dar tot nu atitea cîte profesioni. Profesiunile însă avînd oarecare apropiere între ele au fost reunite în grupe mai mult sau mai puțin asemănătoare. În acest cas e ușor de înțeles că, acolo unde își dau coate șelarii cu croitorii, ciubotarii și tapițerii, profesorul trebuie să renunțe a instrui fiecare din divisiunile clasei sale în lucrurile particulare ale profesioni. El trebuie să se ție la cea ce ar interesa întreaga adunare a auditoriului său, vorbind totdeauna în mod general.

În orașele mari ar fi cu putință să se facă atitea clase cam cîte profesioni importante sînt.

Dar aici se ivesc alte neajunsuri, care privesc recrutarea personalului didactic.

Așa se observă că profesorii titulari ai școlilor de perfecționare profesională și institutorii delegați a predă cutare materie, învinuiesc pe industriașii și comercianții însărcinați cu predarea unui anumit învățământ, că li lipsește *simțul pedagogic* și că n'au siguranță în metoda de predare.

Aceștia, la rîndul lor, învinuiesc pe ceilalți că li lipsesc cunoștințele tehnice pe care o metodă pedantă nu le poate înlocui. Ba, ce e mai mult, au ajuns să susție că patronii singurii au dreptul de a instrui și educa în întregime armata ucenicilor lor. Aceasta pentru că patronul adesea e responsabil de formarea ucenicului, și mai ales că sînt patronii capabili și inițiați în greutățile învățămîntului, cari trebuie să deie, nu numai instrucția practică în atelier, dar încă și instrucția teoretică în școală. Aceste două — practica și teoria — nu se pot desăvirși în chip armonic de cit dacă ele sînt în aceiași mină, a aceluiași profesor.

Plictisiți de atitea critice, cei din corpul didactic se declară gata a lăsa cîmpul liber industriașilor și comercianților, făgăduindu-li și ei, la rîndul lor, critica datorită.

Dar nu acestea sînt invinuirile cele mai grele care se pot aduce acestui învățămînt, ci faptul că el se ocupă aproape exclusiv de dresagiul tehnic al viitorului lucrător și al viitorului comerciant și industriaș, *neglijînd cu desăvîrșire educația viitorului cetățean*. Școlile acestea de perfecționare, supt diferitele lor forme, *sînt organizate, pur și simplu, din punctul de vedere al interesului economic*, lăsînd la o parte educația morală și civică.

Istoria nu figurează de loc în program, nici *morală*. Instrucția civică, deși nu lipsește cu totul, pare însă că abia se strecoară pe furiș printre celelalte materii, mărghenindu-se adesea la o scurtă expunere a constituției Imperiului, a Statelor și la o seacă nomenclatură de legi principale. Nici sentimentul demnității personale, nici virtuțile care condiționează fericirea individuală, nici solidaritatea socială, nici factorii de propășire ai unui Stat, nu sînt deslușite acestor tineri.

Germanii luminați au început a vedea această greșală, dar sînt prea răslețe glasurile ce strigă împotriva acestei primejdii. Ei deplîng faptul că școala de perfecționare tinde a interesa pe școlar numai de profesia sa, și de nimic altceva. Ei ar voi ca aceste școli să lărgească privirea tînrului, să-l ridice de-asupra egoismului individual, sau al egoismului corporației, să-l arăte mai presus de lucrătorul isolat, nu numai pe cellalți lucrători de aceeași profesiune, dar încă pe lucrătorii de alte profesii și, de-asupra tuturor, dominînd tot, personalitatea Statului. Ei ar voi să se arăte tînrului cu ce infinită complexitate, într'un Stat bine organizat, interesele indivizilor, ale profesiunilor, ale claselor, sînt în dependență unul de altul, unindu-se totdeauna prin cîte o parte, cum, în sfîrșit, urmărirea cu îndărătnicie a strîmtelor interese de profesiune sau de clase sfîrșesc prin a strica, nu numai celorlalte profesii și celorlalte clase, dar chiar și propriilor lor clase și profesii.

Cu un cuvînt se cere învățămîntul moral și civic, care a lipsit atîta timp, de oare ce superioritatea industrială și comercială a unui oraș, la nevoie, nu ar ști să înlocuiască virtuțile civice.

Școala de perfecționare profesională, ca atare, să fie organizată pentru profesia cea mai înaltă și comună tuturor fiilor unei țări, profesia cetățeanului. Să se restrîngă puțin din dresagiul tehnic al tinerilor școlari și în schimb să se facă un loc

mai larg istoriei, economiei politice, moralei individuale și sociale. Aceasta va duce neapărat, după unitatea politică, la unitatea morală a poporului german.

Înainte de a încheia, țin să arăt că pînă aici a fost mereu vorba de băieți, și nu de fete. Aceasta pentru că organizarea învățămîntului feminin oficial, după școala primară, n'a fost obiectul aceleiași îngrijiri ca cea a învățămîntului bărbătesc. Germanii par a crede că instrucția și educația fetelor nu prezintă același caracter de urgență ca acel al băieților. Aici fetele nu-s constrînse a urmî școala de perfecționare generală decît un an (nu doi, ca băieții). Școala fetelor e o școală mai mult de menaj (Haushaltungsschule), unde li se dă o instrucție culinară teoretică și practică, dar unde nu li se spune niciodată de numeroasele datorii care le așteaptă, afară de bucătărie, ca soții și mame. Pretutindeni fata se găsește în stare de inferioritate însemnată față de bărbat. Educația ei e lăsată la bunul plac al instituțiilor particulare, foarte numeroase și foarte interesante, dar răzlețe, așa încît li lipsește puternica legătură a unui învățămînt oficial organizat și controlat.

*

Din cele arătate pînă aici se vede lămurit că propunerea programului naționalist democrat de a prelungi învățămîntul primar pînă la vrîsta de șeisprezece ani nu e o utopie, și nici măcar o îngreuiare a școlii, după cum au îndrăznit să zică unii. Din potrivă această prelungire e ceva folositor copiilor cari astăzi, după doi-trei ani de la ieșirea din școală, uită tot ce au învățat într'însa. În această uitare desăvîrșită, nu în alcătuirea școlii primare înseși, stă mai ales slăbiciunea învățămîntului nostru primar, care nu dă roadele pe care sîntem în drept a le cere. Dacă elevul, după isprăvirea cursului primar obișnuit, ar fi ținut încă în mod obligatoriu cîte două, trei ceasuri pe săptămînă supt înriurirea binefăcătoare a școlii, atunci de sigur altfel s'ar înfățișa lucrurile.

În *Baden* și *Württemberg* bunăoară, învățămîntul primar propriu zis este de opt ani (de la 6 la 14 ani), nu ca la noi de 4-5 ani; în *Bavaria* de șapte ani (de la 6 la 13). Adăogînd acum și cei 2-3 ani de învățămînt primar prelungit, vedem că astfel copilul nu scapă de supt îngrijirea educatoare a școlii decît la vrîsta de 16 ani.

Orașul *München* a prelungit și el de la 7 la 8 ani durată frec-